

С подкрепата на
Програма Еразъм+
на Европейския съюз

УЧЕНЕ
през целия живот

„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни”

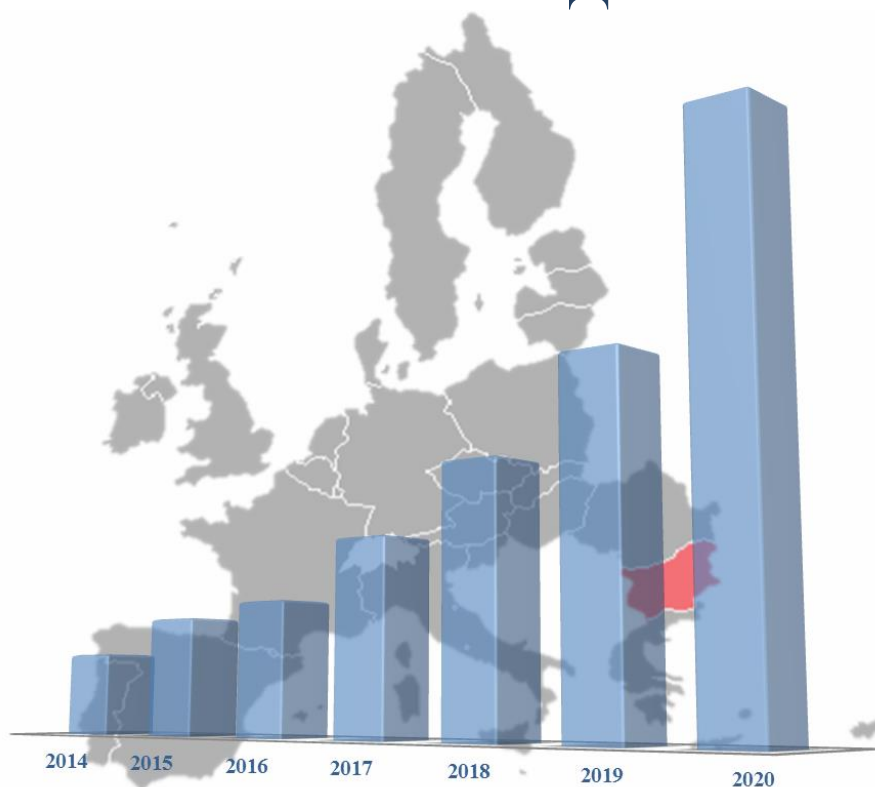

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

Проект „Националните координатори в изпълнение на Европейската
програма за учене на възрастни”

ДОКЛАД

ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРА ЗА УЧЕНЕ НА ВЪЗРАСТНИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2017 ГОДИНА

СОФИЯ, 2018 ГОДИНА

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	3
1. Основни показатели за състоянието на сектора за учене на възрастни на национално равнище през 2017 година.....	3
1.1. Участие на населението на възраст 25 – 64 години във формално или неформално образование и обучение – 4 седмичен период (LFS)	3
1.2. Преждевременно напуснали образованието и обучението лица на възраст 18-24 години по данни от Изследването на работната сила (LFS).....	7
1.3. Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика“, „Техника“, „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ от общия брой на придобилите СПК в образователната система (без ЦПО) 13	
1.4. Относителен дял (%) на лицата на възраст 15 - 29 навършени години, които не работят и не участват в образование или обучение.....	15
1.5. Относителен дял (%) на лицата на 20 - 24 навършени години със завършено най-малко средно образование.....	16
1.6. Образователна структура на населението на възраст 25 – 64 години (LFS).....	18
1.7. Заетост на населението на възраст 20 -64 години.....	21
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	22
Приложение - таблици	24

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад за състоянието на сектора за учене на възрастни през 2017 година има за цел да представи постигнатия напредък по изпълнението на основните цели в Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ), свързани с формулиране на мерки за повишаване на уменията на възрастните с активното участие на всички заинтересовани страни. Докладът осигурява прозрачност и публичност за изпълнението на НСУЦЖ и представя информация относно:

- ❖ дефинициите на разглежданите основни показатели и някои основни понятия;
- ❖ постигнатия напредък при изпълнение на целите на стратегията по основните показатели;
- ❖ мястото на България по отношение на европейските цели и показатели;
- ❖ препоръки за допълнителни мерки за подобряване на степента на достигане на заложените национални цели.

При изготвянето на доклада е обработена и анализирана актуална статистическа информация, публикувана от Националния статистически институт (НСИ) и Статистическата служба на Европейския съюз (ЕВРОСТАТ) за различни години през периода от 2008 г. до 2017 година.

Чрез информацията, която се съдържа в доклада, ще бъде подпомогнато постигането на целите на проекта „Националните координатори в изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни“ и се очаква да бъде постигната по-пълна осведоменост както на лицата, вземащи решения, така и на широката общественост относно резултатите от прилагането на политиката за учене през целия живот.

1. Основни показатели за състоянието на сектора за учене на възрастни на национално равнище през 2017 година

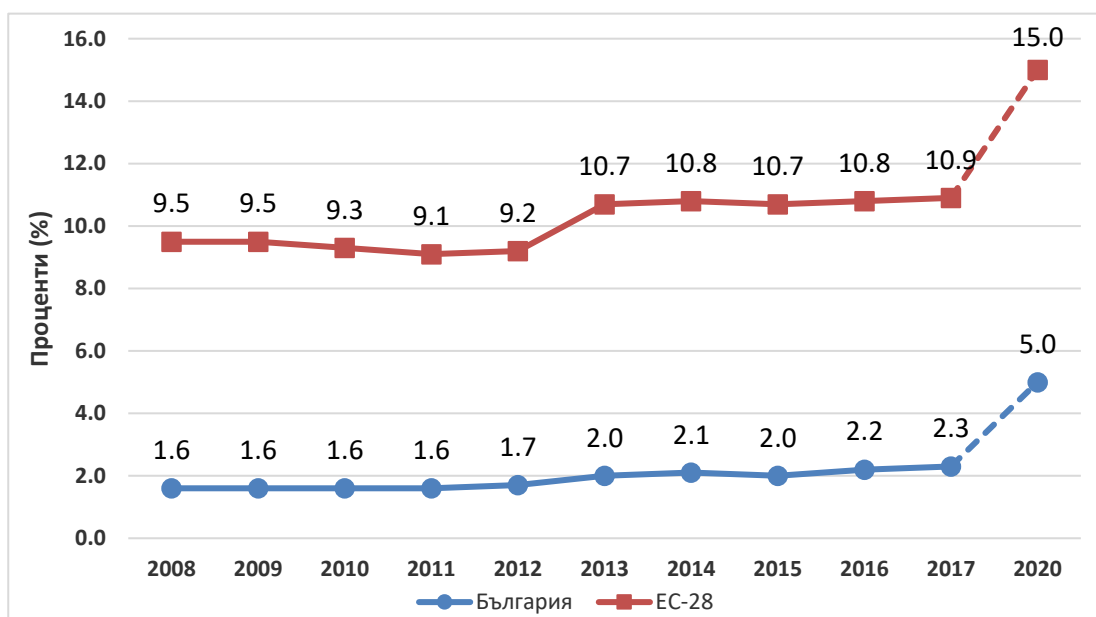
1.1. Участие на населението на възраст 25 – 64 години във формално или неформално образование и обучение – 4 седмичен период (LFS)

До 2017 година този показател се наричаше „участие на населението на възраст 25-64 години в учене през целия живот“. През 2017 г. Европейската комисия е възприела ново наименование на този показател и сега той се нарича „Участие на възрастните (25-64 г.) във формално или неформално образование и обучение.“ Съдържанието на показателя не се

променя и представлява относителния дял (%) на лицата на възраст 25-64 навършени години, участвали във формално или неформално образование и обучение през последните 4 седмици преди изследването, сред населението на същата възраст. Поставена е цел през 2020 г. средно за страните от ЕС участието на лицата на възраст 25-64 г. в учебни дейности да бъде най-малко 15%.

Напредъкът в степента на участие на възрастните в учебни дейности (формално и/или неформално образование и обучение) през последните две години е твърде скромнен. Според данните на европейското „Изследване на работната сила“ (Фиг. 1), дяловете на възрастните (25-64 г.), участвали в учене през 2016 г. и 2017 г. са съответно 2,2% и 2,3% или е налице годишно нарастване само с 0,1 процентен пункт. Заложената целева стойност в Националната стратегия за учене през целия живот за 2020 г. е 5% участие на населението на възраст 25-64 години в учебни дейности. Следователно, България не се движи с необходимия темп към набелязаната стратегическа цел за 2020 г. и вероятно тази цел няма да бъде постигната.

Фиг. 1. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение¹ в ЕС и България

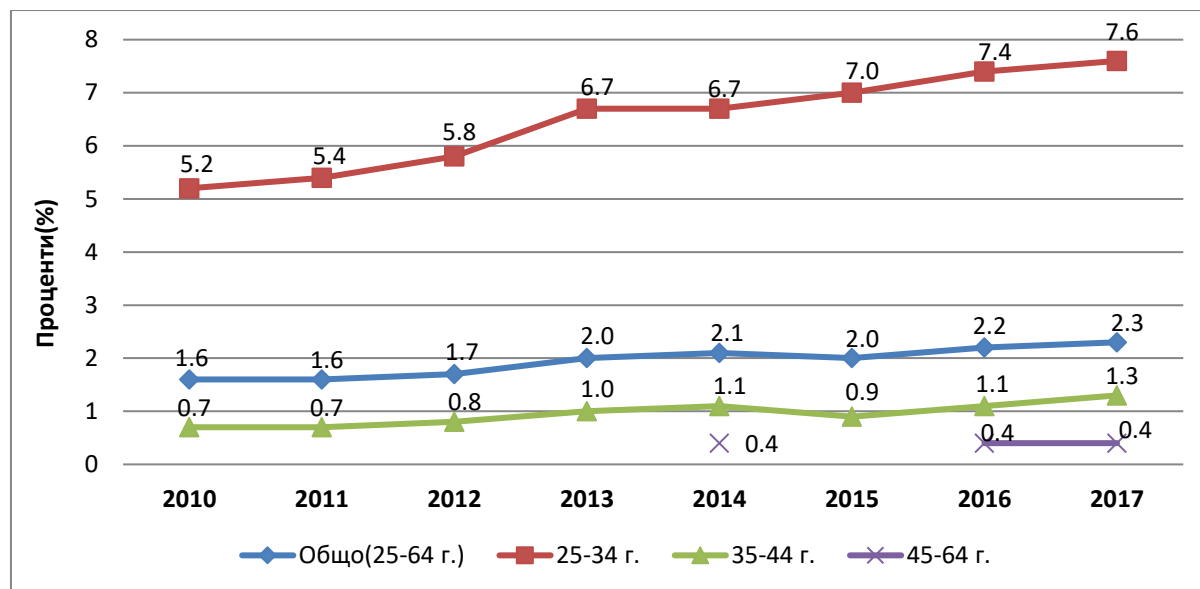

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Прегледът на участвалите във формално или неформално образование и обучение през последните 8 години по отделни възрастови групи (Фиг. 2) показва, че най-активна е групата на младите хора от 25 до 34 години, като дялът на хората на тази възраст, участващи в учебни дейности нараства непрекъснато, макар и незначително. Равнището на участие в учебни дейности на хората на възраст над 45 години е много ниско и не отговаря на потребността от обучение, което да актуализира или повиши техните знания и умения в една динамична и развиваща се икономическа среда.

¹ През четирите седмици преди интервюто

Фиг. 2. Относителен дял (%) на участващите във формално или неформално образование и обучение сред населението на възраст 25-64 г. по възрастови групи

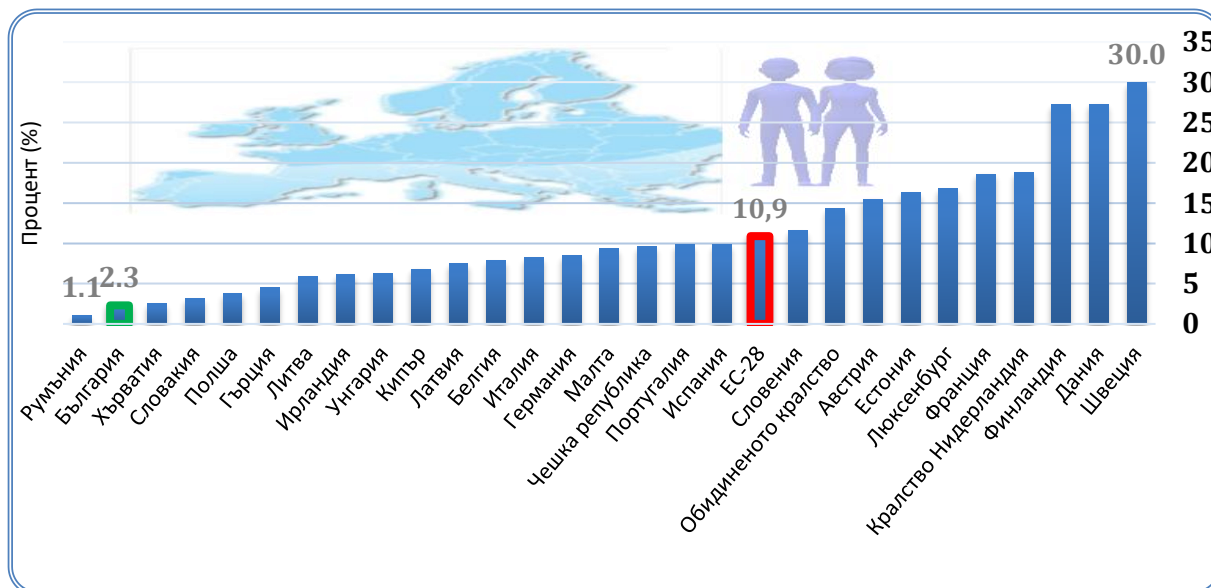

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Според данните на Евростат, по този показател България заема предпоследна позиция за 2017 г. сред страните от ЕС (преди Румъния), независимо от отбелязаното нарастване през периода 2011-2017 г. (Фиг. 3). За поредна година през периода 2013 – 2017 г. разликата между стойността на този показател за България и средната стойност за страните от ЕС остава голяма и се запазва на равнище 8,6 – 8,7 п.п., като това се дължи на сходния и бавен растеж на равнището на участие средно за страните от ЕС и на България. По данни за 2017 година България е една от 14-те държави членки на ЕС, отбелязали увеличение на дела на участващите възрастни в образование и обучение, като най-големи са годишните увеличения спрямо 2016 г. в Малта (1.9. п.п.), Чехия (1.1. п.п.), Белгия (0.9 п. п.), Финландия (0.8 п. п.) и т.н., а най-значително е намалението в Хърватска – с 0.5 п.п.(от 3.0% на 2.5%) и в Дания – с 0,4 п.п., но при много висока стойност на индикатора – 27,3% за 2017 г.

Фиг. 3. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди изследването в страните от ЕС за 2017 година

Източник: Евростат

За подобряване на степента на участието на възрастните в образование и обучение през последните години са реализирани комплекс от мерки на национално и регионално равнище. Възможните допълнителни мерки за изпълнение на националната цел по този индикатор се свеждат до:

а/ по-нататъшно подобряване на образователната структура на населението при условие за съществено повишаване качеството на образованието. Анализът на данните ясно показва, че лицата с високо образование са значително по-активни в участието им във формално и неформално образование или обучение;

б/ проучване на грамотността на населението на възраст 16 и повече години и разработване и изпълнение на програма за ограмотяване на неграмотни лица за периода до 2020 година и след това;

в/ прецизиране на методологията за статистическо оценяване на участието на възрастните в образование и обучение в изследването на работната сила на национално равнище. За целта може да се предложи на НСИ следното:

- въпросите относно участието на респондентите във формално и неформално образование или обучение по принцип да се задават пряко на респондента, а не на друг член на домакинството;
- респондентът да бъде питан относно участие в образователни дейности както чрез интервю „лице в лице“, така и по телефона или по електронната поща;

1.2. Преждевременно напуснали образованието и обучението лица на възраст 18-24 години по данни от Изследването на работната сила (LFS)

Този показател, наричан още „преждевременно напуснали училище“ или „ПНУ“, се дефинира като относителен дял на лицата на възраст 18-24 години, завършили основно образование като най-висока степен и които не са участвали в образование или обучение през 4-седмичния период преди изследването, от населението на същата възраст (%).

От дефиницията става ясно, че:

-целевата група **не са** напусналите или отпадналите от училище ученици през определена учебна година или период от няколко години;

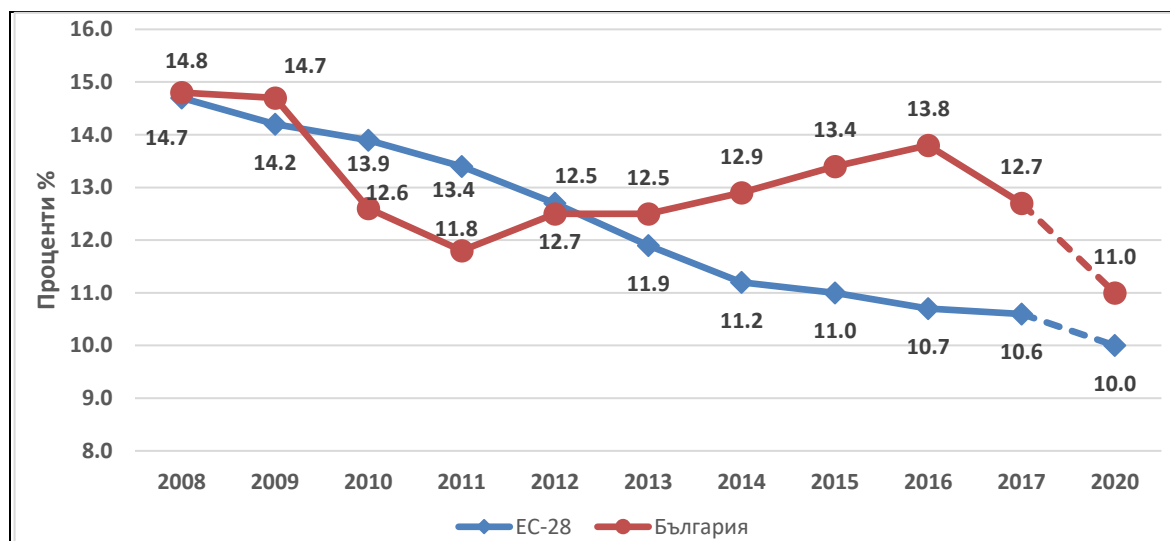
-този показател оценява важни характеристики на младежите на възраст 18 – 24 години, като определя за преждевременно напуснал образованието всеки млад човек, който не притежава диплома за завършено средно образование и не участва в образование (основно, средно, висше) или във формално или неформално обучение през 4-седмичния период преди датата на статистическото изследване (на интервюто).

Следователно, този показател характеризира резултата от участието (или неучастието) на младите хора на възраст 18-24 години в образование или обучение през предходни периоди и в този смисъл това е един „резултативен“ показател. Той е създаден да насърчава страните от ЕС да полагат усилия и да провеждат мерки и политики за нарастване на дела на завършилите средно образование, за ограничаване на напускането и отпадането от училище на учениците от всички класове, за обхващане на всички деца в задължителното образование и за насърчаване на участието на младите хора във формално и неформално образование и обучение.

Националната цел е България да постигне или намали до 2020 година относителния дял на преждевременно напусналите образование и обучение сред лицата на възраст 18-24 години под 11%. Целта на ЕС е да сведе този дял под 10% средно за страните от ЕС.

Степента на достигане на целите се оценява от европейското статистическо изследване на работната сила /LFS/, като данните за България се осигуряват от Националния статистически институт.

Фиг. 4. Преждевременно напуснали образованието и обучението

Източник: Евростат и НСИ, Изследване на работната сила

Според данните на ЕК (Евростат) делът на преждевременно напусналите училище (за краткост ПНУ) през периода 2008 – 2017 година средно за страните от ЕС бележи постоянна и стабилна тенденция на намаление – от 14,7% за 2008 на 10,6% за 2017 г., като се доближава до целевата стойност – 10,0% (Фиг. 4). През периода 2008 – 2011 г. делът на преждевременно напусналите в България съществено намалява - от 14,8% на 11,8% или с 3 процентни пункта за 3 години. От 2011 г. тенденцията се обръща в неблагоприятна посока и стойността на показателя нараства от 11,8 за 2011 на 13,8% за 2016 г. За първи път през последните 5 години по данни на НСИ стойността на показателя бележи положително изменение, като за 2017 г. намалява на 12,7% или с 1,1 процентни пункта.

Основни фактори, влияещи върху стойността на показателя „преждевременно напуснали образованието и обучението“

На базата на дефиницията на показателя „преждевременно напуснали образованието и обучението“, дадена по-горе, може да се определят основните фактори, които влияят върху стойността на показателя.

Първият и най-силно въздействащ фактор е напускането на училище през предходни периоди. Анализът на данните за напусналите образование и обучение² по причини за напускане и по степени на образование (Табл. 1 и Табл. 2) показва, че:

- През периода 2011/12 – 2016/17 година училище са напуснали 116223 ученици или средногодишно по 19,4 хиляди. Средногодишният относителен дял на напусналите за периода е 2,5%. Прави впечатление нарастването на броя и дела на напусналите през периода 2014/2015 и 2015/2016 учебна година. Докато през периода 2011/12-2013/14

² Според дефиницията на НСИ, напуснали ученици са тези, които са били записани за съответната учебна година, но са напуснали по различни причини училището през периода от 15.09. до 14.09. на следващата година.

учебна година средногодишно училище напускат по около 18 хиляди ученика или средно по 2,4% от общия им брой, то през 2014/15 и 2015/16 учебна година броят на напусналите рязко нараства на над 21 хиляди годишно. Относителният дял на напусналите училище нараства съответно от 2,4% за 2013/14 г. на 2,8% за 2014/15 и 2015/16 г. (Табл. 2). За последната учебна година 2016/17, за която са налични данни, броят на напусналите намалява с 1078 ученика, като относителният дял на напусналите намалява несъществено с 0,1 процентен пункт.

- През последните години напускането поради заминаване в чужбина постепенно се оформи като основна причина за напускане при двата етапа на основното образование. Така например през учебната 2015/2016 година заминалите за чужбина ученици от началния етап на основното образование са 3643 или 51,7% от напусналите, а тези от прогимназиалния етап са 3227 или 44,6% от напусналите. При напусналите гимназиалната степен основна причина са семейни проблеми – в 43,8% от случаите (Табл.1), а делът на заминалите за чужбина е 26,6% от напусналите. Най-вероятно увеличението на броя и дела на напусналите училище поради заминаване за чужбина заедно с родителите през последните две години е свързано с отварянето на пазара на труда в страните от ЕС за българските граждани от 1-ви януари 2014 година.

- Налице е съществена липса на информация за заминалите за чужбина ученици, включително и за тези в задължителната за образованието възраст – 5-16 години. Например липсват индивидуални данни за заминалите в чужбина български граждани и придружаващите ги техни деца до 16 годишна възраст, липсват данни за колко време заминават учениците, за коя държава и т.н. Данните за напусналите ученици по причини за напускането през течение на учебната година се подават от училищата и се събират от Националния статистически институт. Тези данни са налични за период от над 30 години.

Вторият фактор за нарастването на ПНУ е ниското участие на ромите в образованието и обучението и като резултат - неблагоприятната образователна структура на младите хора от ромската етническа група. По данни от преброяването на населението през 2011 г. сред ромите на възраст 7-14 г., които тогава са били 49052, 2150 или 4,4% никога не са посещавали училище, а сред ромите на възраст 15-19 години, наброяващи 29447, 2044 или 6,9% никога не са посещавали училище. По-обезпокоителното е, че от 29447 роми на възраст 15-19 години 3475 са заявили, че са неграмотни, като от тях 1431 са такива, въпреки, че са посещавали училище. Три години след преброяването тези неграмотни млади роми преминават година след година сред 18-24 годишните преждевременно напуснали училище. Освен това голяма част от ромите (86,9% от 18-24 годишните към 01.02.2011 г.) не завършват средно образование и така те придобиват характеристиките на ПНУ. По данни на агенцията на Европейския съюз за основни права от 2016 г. сред ромите в България на възраст 18 – 24 години 67% са преждевременно напуснали³. Като се вземе предвид, че според експертни оценки ромското население в младите възрасти (0-18 години) нараства като брой и относителен дял по-бързо от общото население на страната

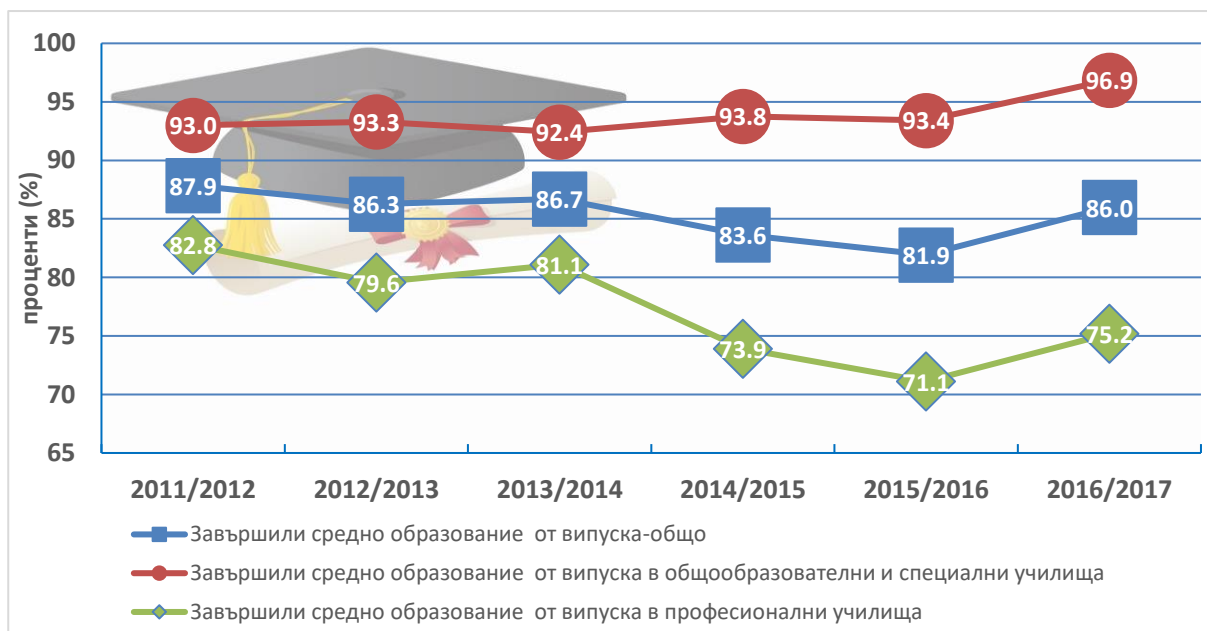
³ European Union Agency for Fundamental Rights, 2016, Second European Union Minorities and Discrimination Survey

в същата възраст, може да се очаква по-нататъшно влошаване на стойността на ПНУ при равни други условия. Само спешни мерки за ограмотяване на неграмотните и за обхващане на младите роми в образование и обучение биха могли да допринесат подобряване на стойността на показателя за ПНУ през следващите периоди.

Третият съществен фактор за увеличение на преждевременно напусналите училище е вариращият относителен дял на завършилите средно образование сред учениците в XII клас.

От записаните в XII клас през учебната 2011/2012 година успешно са се дипломирали през юнската и септемврийската сесии 87,9% от абитуриентите, през учебната 2015/2016 година този дял намалява на 81,9%, а за учебната 2016/17 г. този дял нараства съществено на 86,0% или с 4,1 п.п. (Табл. 3 и Фиг. 5).

Фиг. 5. Относителен дял -% на завършилите средно образование от записаните ученици в XII клас в началото на учебната година

Източник: НСИ

На практика това означава, че 14,0% (или приблизително всеки 7-ми ученик), достигнал XII клас през учебната 2016/17 г. не се дипломира през годината на завършване. Съгласно дефиницията на показателя тези млади хора попадат в съвкупността на преждевременно напусналите училище, защото не са завършили успешно средно образование. В сравнение със завършващите средно образование в общообразователните (профилираните гимназии) и в специалните училища (96,9%), проблемно се очертава успешното завършване на средно образование сред абитуриентите в професионалното образование – 75,2 % за 2016/2017 учебна година. Следователно близо 25% от абитуриентите в професионалните гимназии не завършват средно образование на редовната или поправителната сесия на

държавните зрелостни изпити. Тези резултати са признак за **влошена и недостатъчна общообразователна подготовка на учениците в професионалното образование.**

Четвъртият съществен фактор, влияещ върху стойността на показателя за преждевременно напусналите училище е участието на младите хора на възраст 18-24 години в образование и/или обучение през 4-седмичния период преди интервюто. Тези от тях, които са завършили средно образование или са участвали в някаква форма на неформално обучение (например в курсове, обучения на работното място, обучителни семинари) през указания период, както и тези, които не са завършили средно образование, но са записани да учат независимо от степента на образование и формата на обучение, не се отнасят към преждевременно напусналите. Така че, колкото младите хора на възраст 18-24 г. са по-активни в участието им във формално и неформално образование или обучение, толкова по-осезаемо това ще влияе върху намаляването на стойността на показателя за ПНУ.

Друг съществен фактор, който влияе негативно върху мотивацията на учениците в началния и прогимназиалния етап на основното образование, е че се допуска деца, не владеещи говоримия български език, да бъдат записвани в I клас.

Деца от тази група изпитват големи трудности в учебния процес и това води до тяхната демотивация, нежелание да учат и впоследствие - до склонност към напускане на училище.

Предложения за допълнителни мерки за намаляване на преждевременно напусналите образованието и обучението

Безспорно най-ефективната мярка за намаляването на ПНУ е механизмът за междуинституционално сътрудничество за подобряване на записването и задържането в училище. Постигнатите до сега резултати от прилагането му са забележителни и впечатляващи.

Без да се коментират резултатите от прилагането на множеството мерки за намаляване на ПНУ на различни равнища, тук ще бъдат предложени **допълнителни мерки** на основание на анализа, представен по-горе.

1. Издигане ролята на настоящия адрес на гражданите чрез:

- Организиране и провеждане на национална кампания за проверка на настоящите адреси на българските граждани. Кампанията може да се проведе с участието на представители на МВР, на службите за гражданска регистрация и обслужване на населението (ГРАО), на представители на местната власт и със съдействието на домоуправителите и касиерите на етажна собственост. В зависимост от резултатите, кампанията трябва да продължи не по-малко от една година. Тази мярка ще спомогне за изпълнението на задълженията на гражданите да се регистрират в 30 дневен срок при промяна на настоящия адрес съгласно чл. 99, алинея 1 от Закона за гражданската регистрация. Мотивите за тази мярка са масовото неспазване на Закона за гражданската

регистрация от страна на гражданите, променили своя настоящ адрес, и липсата на контрол върху адресната регистрация от страна на органите на МВР и другите компетентни органи.

- Изграждане на система от мерки и стимули за заявяване на настоящ адрес в чужбина (държава) на гражданите и на придружаващите ги деца до 16 годишна възраст, преди заминаване или в 30 дневен срок след заминаване. При необходимост да се разшири обхвата на чл. 99 (1) на Закона за гражданската регистрация, като се въведат изрични разпоредби за задължението на гражданите да заявят промяна на настоящия си адрес при заминаване в чужбина. За целта е необходимо да се създадат нормативни основания за промяна на настоящ адрес по подходящи начини, включително и чрез електронно заявление. По този начин се очаква да се създадат предпоставки за осигуряване на попълни данни за външната миграция на населението и значително да се намали броя на гражданите, включително тези на възраст до 16 години, които фактически са в чужбина, но според тяхната адресна регистрация се счита, че живеят в България. Вследствие на това се очаква обявеният брой 206 378 деца и ученици като отпаднали или никога не посещавали образователна институция, значително да се редуцира и така да се улесни съществено работата на екипите по механизма за междуинституционално сътрудничество. Българските граждани трябва да подадат писмена декларация – лично или чрез упълномощено лице, в общината в служба ГРАО, с която да заявят, че променят или вече са променили настоящия си адрес от България в чужбина. Това особено важи за хората, които от дълги години са извън страната, установили са се, и предвиждат да останат в чужбина през следващите години.

- Осигуряване на данни за напусналите ученици по причини за напускане.

С оглед осигуряването на данни и анализи за напусналите ученици по причини за напускането през течение на учебната година се предлага в Националната електронна информационна система за предучилищно и училищно образование (НЕИСПУО) да се включат записи за всеки напуснал ученик и причината за напускането според дефинициите на НСИ.

2. Спешни мерки за ограмотяване и за обхващане на младите роми в образование и обучение. За целта може да се прецени възможността за евентуално разширяване на функциите на екипите по механизма за междуинституционално сътрудничество, относно тяхната роля за обхващане на младите роми в програми за ограмотяване и във формите на формално и неформално обучение. В обхвата на тези мерки трябва да се включат и младите хора от българската и турската етническа група, които се нуждаят от ограмотяване и от включване в образование и обучение.

3. Съществено подобряване на общообразователната подготовка на учениците в професионалното образование

За да се подобри съществено общообразователната подготовка на учениците в професионалните гимназии са необходими изменения и допълнения на Закона за

предучилищното и училищното образование и на Закона за професионалното образование в следните насоки:

- разпределението и профилирането на учениците по степени на професионална квалификация и по професии да се измести след завършване на IX клас, а не след VII клас;

- свързаните с тази реформа нови учебни планове и програми за придобиване на СПК да бъдат разработени за професионално обучение по широки професии, а не по специалности, като очакването е по този начин да се улесни и разшири дуалното обучение и да се подобри реализацията на завършилите на пазара на труда;

- часовете по чужд език, математика, български език и по природни науки в учебните планове за VIII и IX клас да се увеличат за сметка на часовете по специални предмети, като акцент се постави върху изучаването на основен чужд език;

- по-разширената общообразователна подготовка с акцент върху чуждоезиковото обучение и по-кратките 3-годишни програми за придобиване на втора и трета степен на професионална квалификация ще повишат привлекателността на професионалното образование, ще намалят риска за преждевременно напускане на училище и ще повишат интереса на бизнеса към професионалното образование.

4. Повишаване на изискванията за прием в I клас

- с оглед осигуряването на равнопоставеност на всички деца и намаляване на риска за напускане, да се преустанови приема в I клас на деца, които навършват 5 години през годината на приема;

- да не се допуска записване в I клас на деца, които не владеят говоримия български език, като за тази цел се създадат необходимите условия и процедури. За незаписаните поради тази причина деца да се осигурят условия за тяхното обучение по говорим български език.

1.3. Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от общия брой на придобилите СПК в образователната система (без ЦПО)

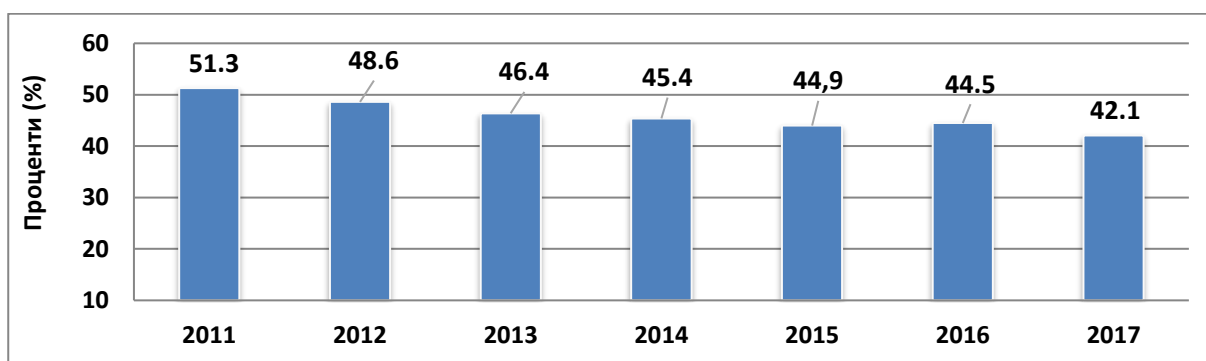
Показателят представлява относителния дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация в следните тесни области според Класификацията на областите на образование и обучение КОО- 2015: „Информатика”, „Технически науки и технически професии”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от

общия брой на придобилите степен на професионална квалификация в образователната система (без ЦПО)

През 2017 г. продължава ясно очерталата се трайна и устойчива тенденция за намаляване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в четирите наблюдавани области на образованието (Фиг. 6). Тази тенденция може да се определи като негативна, имайки предвид публично заявления от бизнеса недостиг на кадри с професионална квалификация в тези области.

През учебната 2017/18 г. дялт на завършилите в четирите области е 42,1% от всички придобили СПК (Фиг. 6), като спрямо предходната година този дял намалява с 2,4 п. п., а в сравнение с 2011 г. намалението е с 9,2 п.п.

Фиг. 6. Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от общия брой на придобилите СПК в образователна система (без ЦПО)

Източник: НСИ

Ако сегашната тенденция се запази, през следващите години се очаква отливът от професионалното образование и обучение (вкл. и на учещите в 4-те наблюдавани области на образованието) да продължи, освен ако икономическия растеж позволи възнагражденията на заетите лица със средно образование и професионална квалификация да нараснат съществено.

Възможните допълнителни мерки за ориентиране на структурата на професионалното образование към потребностите на икономиката от специалисти в техническите и ИКТ областите са свързани с разработването на нови по-кратки (като продължителност) учебни програми по широки професии, с активното участие на бизнеса, гарантиращо практическата

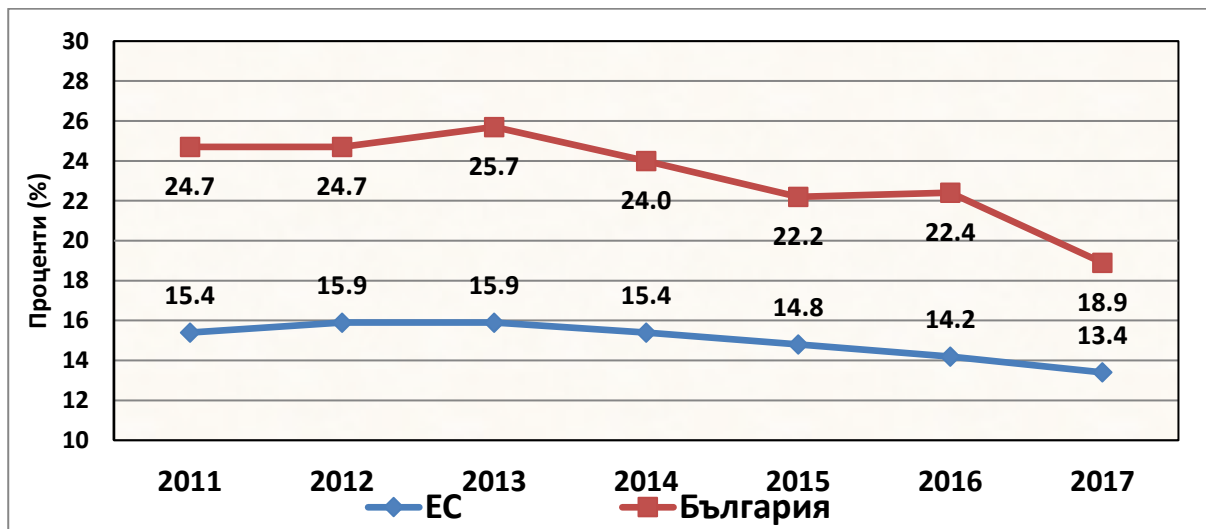
насоченост на програмите. Успоредно с това без по-нататъшно забавяне следва да се актуализира Списъка на професиите на професионалното образование и обучение в съответствие с Класификацията на областите на образование КОО-2015.

1.4. Относителен дял (%) на лицата на възраст 15 - 29 навършени години, които не работят и не участват в образование или обучение

Този показател е важен от гледна точка на целевата група по подобряване на условията за заетост на младите хора с ниска квалификация или без професионална квалификация.

Трябва да се отбележи, че в сравнение с предходната година през 2017 г. дялът на младите хора на възраст 15 - 29 години, които не работят и не участват в образование или обучение е **намалял значително** с 3,5 п. п. Това намаление е най-голямото сред държавите от ЕС (Фиг. 7) и се дължи в по-голяма степен на икономическия растеж и свързаното с него увеличаване на заетостта сред младите хора, а не толкова на участието им в системата на образование и обучение.

Фиг. 7. Относителен дял (%) на лицата на възраст 15-29 навършени години, които не работят и не участват в образование или обучение от населението на същата възраст

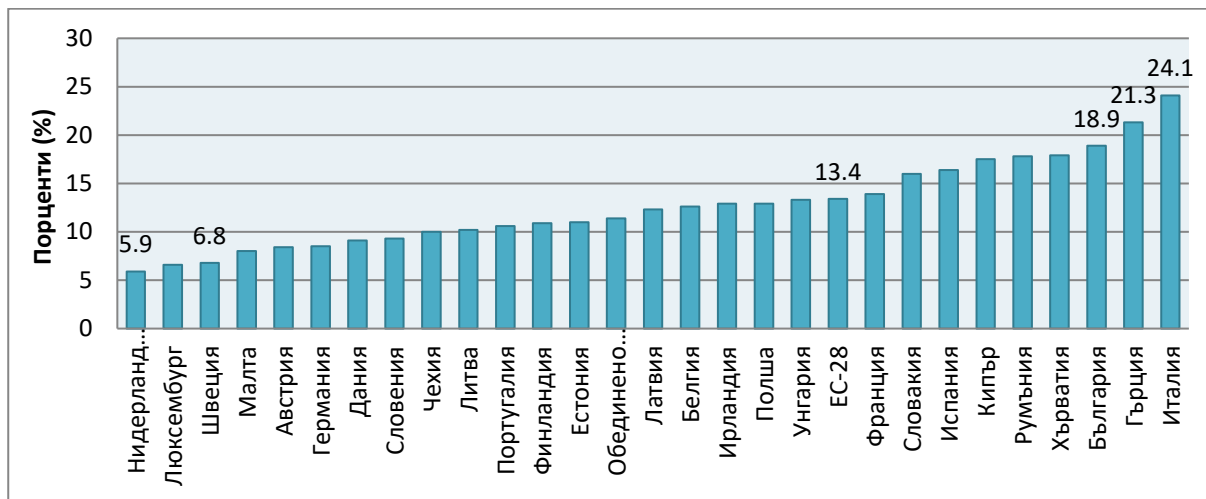

Източник: ЕВРОСТАТ

През 2017 г. България е на негативното двадесет и шесто място в ЕС по дял на младите хора, които нито работят, нито участват в образование или обучение (Фиг. 8). При средна стойност на 28-те държави членки на Европейския съюз 13,4% за 2017 г., само Италия (24,1%) и Гърция (21,3%) са с по-неблагоприятни позиции от България (18,9%). Още по-

обезпокоителен е фактът, че вече повече от десет години България е сред последните три страни по дял на младите хора на възраст 15-29 навършени години, които са заявили, че не търсят и не желаят да търсят работа и не са се върнали в образователната система.

Фиг. 8. Относителен дял (%) на младите хора на възраст 15 - 29 години, които не работят и не участват в образование и обучение по държави в ЕС през 2017 г.

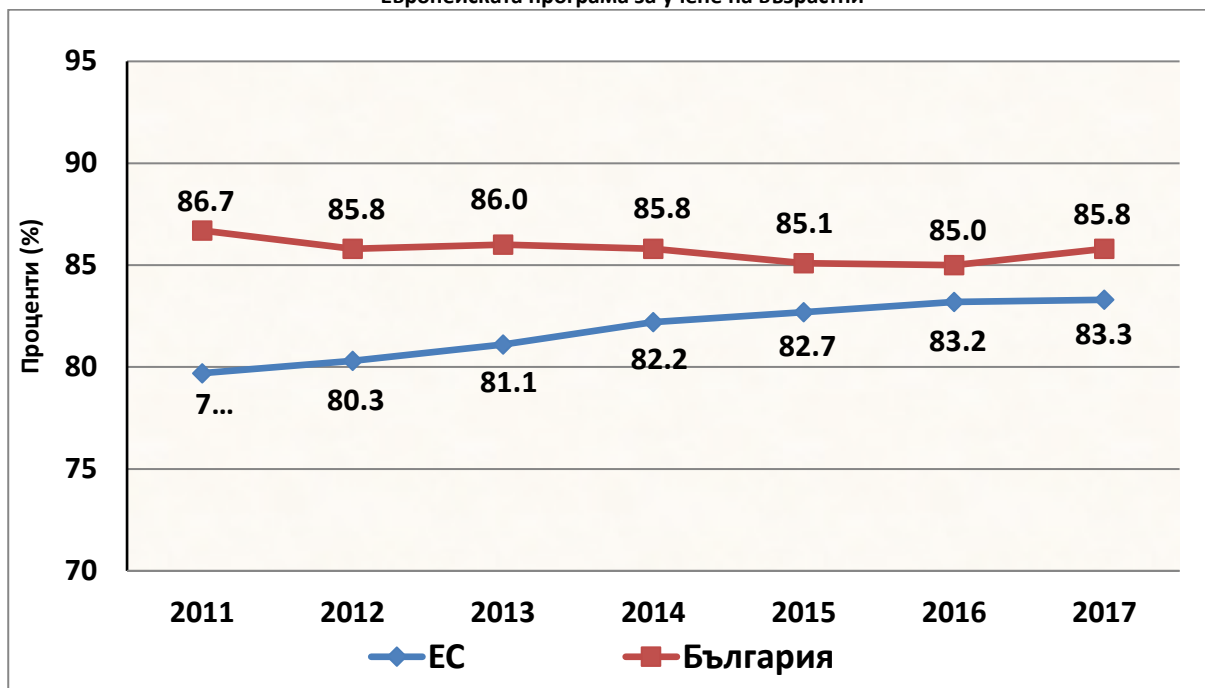

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

1.5. Относителен дял (%) на лицата на 20 - 24 навършени години със завършено най-малко средно образование

Този показател осигурява допълнителна информация за образователното равнище на младите хора и е свързан с както с образователната структура на населението, така и с други показатели като преждевременно напусналите училище, участие на населението във формално и неформално образование и обучение, дял на неработещите и неучещи младежи и други. Изчислява се като относителен дял (%) на лицата на възраст 20 - 24 навършени години, които са завършили средно или по-високо образование от населението на същата възраст. Степените на образование се определят съгласно Международната стандартна класификация на образованието – МСКО (ISCED) 2011.

Фиг. 9. Относителен дял (%) на лицата на възраст 20 - 24 навършени години със завършено най-малко средно образование

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Относителният дял на младите хора на възраст 20-24 години в България, завършили най-малко средно образование за 2017 година за поредна година остава над средното равнище за страните от ЕС (Фиг. 9). Стойността за страната е 85.8% при 83.3% за ЕС (28). Този дял за нашата страна обаче варира през последните четири години, като след спада през 2015 и 2016 г. достига равнището за 2014 г. (85,8%), докато средният дял за страните от ЕС продължава да се увеличава. По този показател за 2017 г. позицията на България сред страните от ЕС се подобрява спрямо тези за 2016 и 2015 г. (Табл. 1.5. по-долу). Разликата между стойността на дела за България и средната стойност за ЕС намалява през периода 2011 – 2016 г., като само за 2017 г. нараства с 0,7 п.п. Следователно, в средносрочен план (10-15 години) тази разлика може да се стопи, ако мотивацията на младите хора да завършат средно образование остане същата или отслабне.

Табл. 1.5. Относителен дял (%) на младите хора на възраст 20-24 навършени години в България и ЕС (28), завършили най-малко средно образование

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017

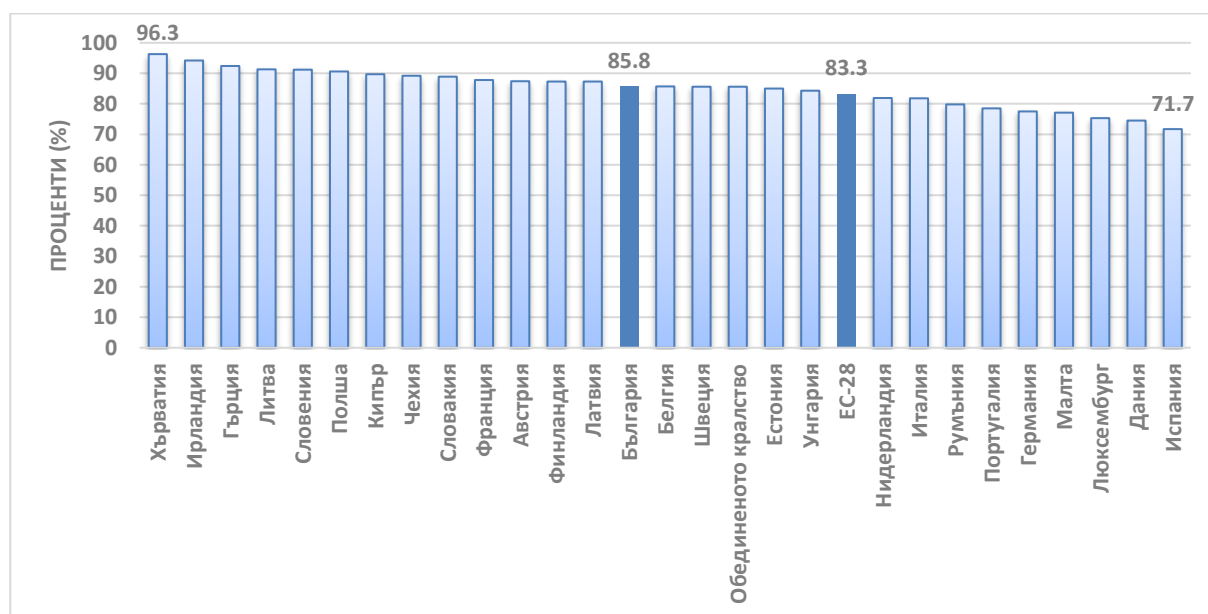
„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни”

България-%	83.7	83.7	85.9	86.7	85.8	86.0	85.8	85.1	85.0	85.8
Стойност за ЕС (28)-%	78.6	78.8	79.3	79.7	80.3	81.1	82.2	82.7	83.2	83.3
Позиция на България в рамките на ЕС(28)	12	12	10	10	12	13	15	16	16	14
Разлика спрямо ЕС (28)п.п	5.1	4.9	6.6	7.0	5.5	4.9	3.6	2.4	1.8	2.5

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

С най-добро постижение за 2017 г. е Хърватска, в която 96,3% от лицата на възраст 20-24 години са със средно или по-високо образование. Следват Ирландия - 94,2%, и Гърция - 92,4% (Фиг. 10).

Фиг. 10. Относителен дял (%) на лицата на възраст 20-24 навършени години в страните от ЕС (28), завършили най-малко средно образование, за 2017 година

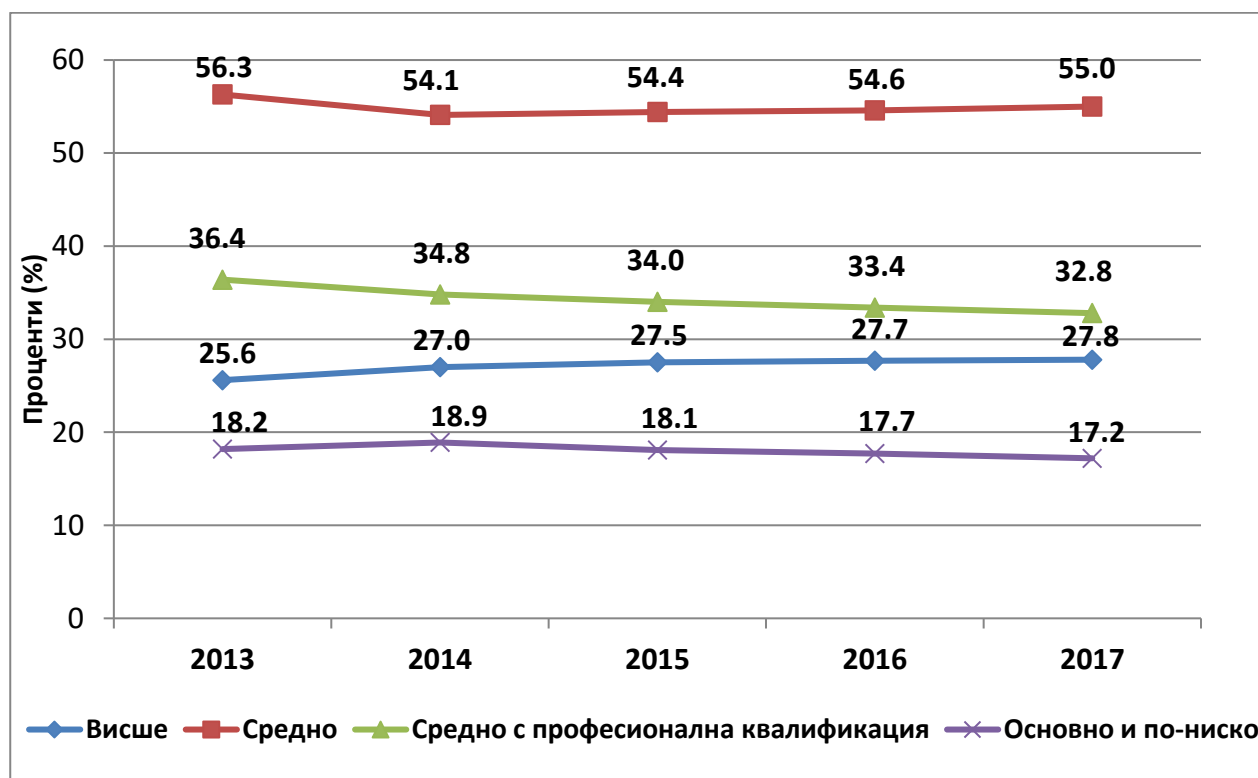
Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

1.6. Образователна структура на населението на възраст 25 – 64 години (LFS)

Образователната структура на населението се дефинира чрез разпределението на населението (в случая на възраст 25 - 64 г.) по най-висока завършена степен на образование (%) - висше, средно, основно и по-ниско според Международната стандартна класификация на образованието ISCED 2011. Източник на данни е европейското изследване на работната сила – ИРС - LFS.

През 2017 година образователната структура на населението на възраст 25-64 години продължава да се подобрява, като следва ясно изразена тенденция за увеличаване броя и дела на хората с висше образование при същевременно намаляване на броя и дела на хората с основно образование. За последните 5 години относителният дял на населението с основно и по-ниско образование намалява с 1 процентен пункт – от 18,2% (2013 г.) достига 17,2% за 2017 г. (Фиг. 11). Същевременно нараства относителният дял на лицата с висше образование, като от 25.6% за 2013 г. достига 27.8% за 2017 г.

Фиг. 11. Образователна структура на населението на възраст 25 – 64 години (по данни от ИРС -LFS)

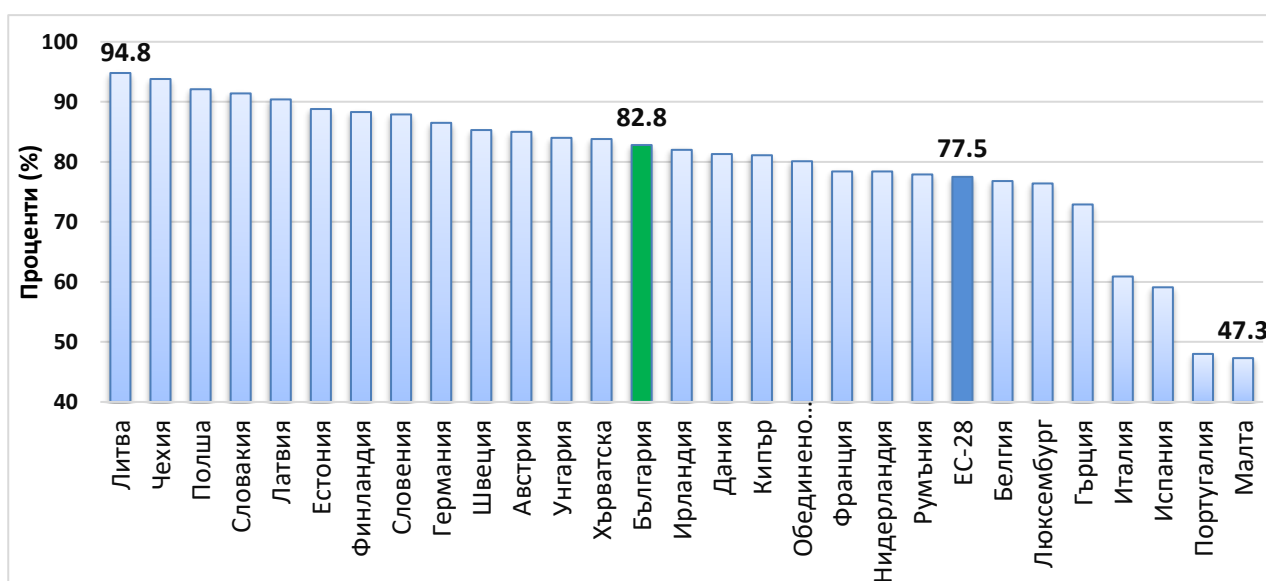

Източник: НСИ, ИРС/LFS

В резултат на тези положителни изменения, делът на лицата с висше и средно образование в България (взети заедно) – 82,8%, остава значително над средния за

Европейския съюз (77,5%). По този показател страната ни заема 14 –то място сред 28-те държави - членки на ЕС, като изпреварва страни с традиционно качествени образователни системи като Ирландия, Дания, Обединеното кралство Великобритания, Франция и Нидерландия (Фиг. 12).

Фиг. 12. Население с висше и средно образование на възраст 25 – 64 години (по данни от ИРС -LFS) в страните от ЕС за 2017 година

Източник: НСИ, ИРС/LFS

Предложения за допълнителни мерки

Състоянието относно дела на завършилите висше и средно образование сред младите хора изисква допълнителни усилия на образователната система за по-нататъшно подобряване на образователната структура. Това подобряване на образователната структура обаче не трябва да бъде за сметка на качеството на средното или на висшето образование. Според мнението на работодателите уменията и компетенциите на една част от завършилите висше образование не отговарят на съвременните изисквания. От друга страна не са достатъчни мерките на държавата за привеждане на структурата на студентите по области на образование и професионални направления спрямо потребностите на пазара на труда. Една от причините е високата степен на фрагментация на висшето образование – понастоящем броят на специалностите, по които се обучават и завършват студентите в ОКС „бакалавър” и „магистър” е 1503, като този брой не включва дублираните наименования на специалности в тези степени. Работодателите трудно се ориентират в този огромен брой специалности. Освен това е известно, че броят на

обявяваните места за прием надхвърля броя на завършващите средно образование, поради което критериите за прием са сведени до минимум и това вече е довело до общо понижение на качеството поради интереса на висшите училища да съхранят броя на студентите. При тези данни и обстоятелства е необходимо да се предприемат комплексни мерки за подобряване на качеството на висшето образование, дори и с риск да се застраши изпълнението на националната цел за 2020 г. по показателя „относителен дял (%) на лицата с висше образование от населението на възраст 30-34 години”.

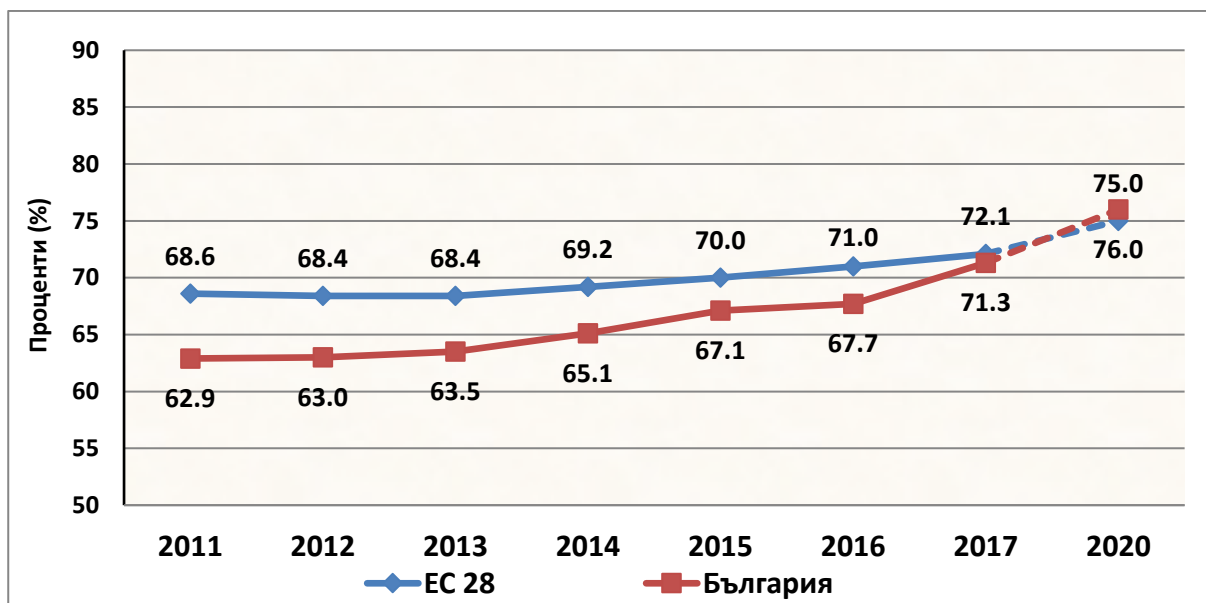
1.7. Заетост на населението на възраст 20 -64 години

Заетостта се измерва чрез коефициента на заетост, представляващ относителен дял (%) на заетите лица от населението на възраст 20 – 64 навършени години.

Заети са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период, който е една календарна седмица:

- извършват работа, дори за един час, за което получават работна заплата или друг доход;
- не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради болест, годишен отпуск, отпуск поради бременност и раждане, родителски отпуск, стачка или други причини.

Фиг. 13. Коефициент на заетост - относителен дял (%) на заетите лица от населението на възраст 20 – 64 години

Източник: НСИ, ИРС/LFS

През 2017 г. заетостта сред лицата на възраст 20-64 навършени години е нараства съществено - с 3.6 п.п. спрямо предходната година и е достига 71.3% (Фиг. 13). Постигнатото равнище на заетост надхвърля това за предкризисния период (70.7% за 2008 г.) и доближава целта, заложената в Стратегията България 2020 (76%) и която е с 1 процентен пункт над целта на ЕС. Важно е да се отбележи, че нарастването на заетостта се очертава като тенденция за последните седем години. В сравнение с предходната година разликата между средното равнище на заетост в ЕС и България намалява от 3,3 п.п. на 0,8 п.п. (Фиг. 13), като дистанцията между България и ЕС намалява за 7-ма поредна година.

Нарастването на заетостта е резултат на редица макроикономически фактори, сред които растежа на Брутният вътрешен продукт, възникването на нови работни места, подобряването на бизнес – климата, преминаването от „скрита“ към регистрирана заетост. Ако тези фактори продължат своето положително въздействие, може да се очаква, че целта на България за достигане на 76% заетост ще бъде достигната до 2020 година.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основният извод от представените данни и сравнения е, че състоянието на сектора за учене на възрастни през 2017 година се подобрява, но положителните изменения не са достатъчни за постигане на целите за 2020 г. по основните показатели. Този извод се основава на постигнатия напредък по 6 от разглежданите 7 показатели. Съществени са постигнатите положителни изменения относно:

- намаляване дела на преждевременно напусналите образованието - с 1,1 п.п.;
- намаляване дела на неработещите и неучещи млади хора на възраст 15 – 29 г. с 3,5 п.п.;
- увеличаване дела на лицата на възраст 20 – 24 години със завършено най-малко средно образование с 0,8 п.п.;
- подобряване на образователната структура на населението на възраст 25 - 64 г., като нарастват дяловете на лицата с висше и средно образование и намалява делът на лицата с основно и по-ниско образование;
- нарастване на заетостта на населението на възраст 20 – 64 години с 3,6 п.п.

Най-слаб е напредъкът по основния показател за сектора за учене на възрастни – участието на лицата на възраст 25-64 години във формално или неформално образование и обучение – отбелязва се увеличение само с 0,1 п.п. през 2017 година. При постигнат дял на

С подкрепата на
Програма Еразъм+
на Европейския съюз

„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни“

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

участие 2,3% за 2017 г. и досегашния темп на нарастване на дела на участие, вероятно поставената цел -5,0% няма да бъде постигната. Същевременно намалява делът на придобилите професионална квалификация по специалности в техническите професионални направления.

От друга страна постигнатите положителни изменения не са достатъчно големи, за да гарантират постигането на заложените национални цели по най-важните показатели – участие на възрастните в образование и обучение и преждевременното напусналите образованието.

В заключение считаме, в сектора за учене на възрастни е извършена огромна работа и че реализацията на предлаганите мерки по отделните показатели може да допринесат за по-нататъшното подобряване на сектора за периода до 2020 година.

Приложение – таблици

Табл. 1. Учаци и напуснали по причини и степен на образование

(Брой)

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Общо						
Учаци	758962	751393	751001	749094	741235	740362
Напуснали	18450	17571	17794	21146	21170	20092
I - IV клас						
Учаци	252372	253675	258840	261793	261969	264503
Напуснали	5678	5268	5418	6320	6568	7052
в това число:						
Поради нежелание	324	231	173	278	251	347
Поради семейни причини	2630	2491	2289	2098	2251	2547
Заминали в чужбина	2362	2206	2598	3386	3504	3643
V - VIII клас						
Учаци	221274	221839	220934	217155	216451	217553
Напуснали	6749	6530	6679	8132	8139	7228
в това число:						
Поради нежелание	1018	839	889	1003	1089	940
Поради семейни причини	3169	3188	2840	3008	2944	2578
Заминали в чужбина	2093	2050	2343	3264	3328	3227
ПУ с прием след VIII клас						
Учаци	841	1011	831	988	992	1036
Напуснали	38	47	56	45	38	88
в това число:						
Поради нежелание	20	2	25	14	11	57
Поради семейни причини	14	39	29	25	15	16
Заминали в чужбина	2	1	1	4	10	14
IX - XII клас						
Учаци	281671	272487	268395	267540	260515	256009
Напуснали	5978	5708	5587	6632	6351	5711
в това число:						
Поради нежелание	1641	1495	1424	1672	1745	1325
Поради семейни причини	3162	3040	2750	3148	2659	2501
Заминали в чужбина	910	965	1152	1335	1498	1519

Табл. 1. Учаци и напуснали по причини и степен на образование (Продължение и край)

Професионални колежи с прием след средно образование

Учащи	2804	2381	2001	1618	1308	1261
Напуснали	7	18	54	17	74	13
в това число:						
Поради нежелание	2	7	8	6	3	1
Поради семейни причини	3	11	16	5	39	8
Заминали в чужбина	2	-	30	3	32	4

Източник: НСИ

Табл. 2. Относителен дял - % на напусналите по етапи и степени на училищното образование

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Общо - I - XII клас	2,4	2,3	2,4	2,8	2,8	2,7
I - IV клас	2,2	2,1	2,1	2,4	2,5	2,7
V - VIII клас	3,0	2,9	3,0	3,7	3,8	3,3
Проф. училища с прием след VIII клас	4,5	4,6	6,7	4,6	3,8	8,5
IX - XII клас	2,1	2,1	2,1	2,5	2,4	2,2

Източник: НСИ

Табл. 3. Учащи в XII клас и от тях завършили средно образование

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Учащи в XII клас - общо	63765	61596	57792	57758	52895	537585
Учащи в XII клас в общообразователни и специални училища	31675	30046	28643	28262	25659	26780
Учащи в XII клас в професионални училища - всички видове	32090	31550	29149	29496	27236	26978
Завършили средно образование от випуска-общо	56020	53136	50110	48304	43339	46226
Завършили средно образование от випуска в общообразователни и специални училища	29459	28032	26471	26500	23971	25940
Завършили средно образование от випуска в професионални училища	26561	25104	23639	21804	19368	20286
Относителен дял -% на завършилите средно образование от випуска от учениците в XII клас	87,8	86,3	86,7	83,6	81,9	86,0

Табл. 3. Учащи в XII клас и от тях завършили средно образование (Продължение и край)

С подкрепата на
Програма Еразъм+
на Европейския съюз

УЧЕНЕ
през целия живот

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни“

Относителен дял -% на завършилите средно образование от випуска от учениците в XII клас в общообразователните и специалните училища	93,0	93,2	92,4	93,8	93,4	96,9
Относителен дял -% на завършилите средно образование от випуска от учениците в XII клас в професионалните училища	82,8	79,6	81,1	73,9	71,1	75,2

Източник: НСИ